

¹ Tekst Ruud Metselaar – www.comomeerinfo.nl

Van Nobiallo tot Cremia

San Siro

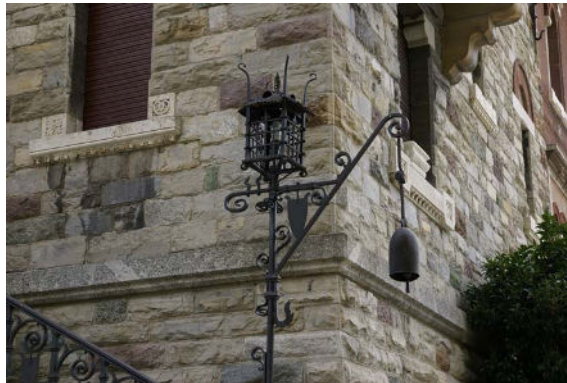
Als we vanuit Menaggio via Nobiallo langs het meer naar het noorden rijden, komen we in de gemeente San Siro, gelegen tegen de helling van de Monte Bregagno. De gemeente is in 2003 ontstaan door samenvoeging van de gemeenten Sant'Abbondio en S. Maria Rezzonico. Daarnaast behoort nog een groot aantal gehuchten, gelegen tegen de berghelling boven deze dorpen, tot de gemeente. Enkele van deze buurtschappen zullen we in dit artikel ook bespreken.

Sant'Abbondio/ Acquaseria

Het grondgebied van Sant'Abbondio begint bij de landpunt La Gaeta, met zijn steil naar het meer lopende rotswand. Op dit punt ligt de villa La Gaeta², gebouwd in de jaren twintig van de 20e eeuw door het architecten bureau Coppedè voor de industrieel Ambrosoli. U vindt het door meteen na de 3e tunnel de weg rechts in te slaan. De villa met zijn opvallende toren is opgetrokken in de eclectische stijl met middeleeuwse en Liberty motieven. Tegenwoordig is de villa verdeeld in appartementen.

Villa La Gaeta in Acquaseria

Detail van de villa

Iets voorbij de villa bereiken we de huizen van Acquaseria. Aan de linkerkant is tegenover de bar Carlo een parkeerterrein. Als u van hier de weg omhoog, de via Mulino Vecchio neemt en rechts de via Pezzo inslaat, loopt u door het oude deel van het dorp. Na korte afstand gaat de weg over in de via Cesare Battista. Bij een portico ziet u een fresco van de *Madonna met kind en S. Johannes*. Het is recent gerestaureerd dankzij een gift van een anoniem gebleven inwoner.

Het straatje dat hier omlaag loopt, komt uit op de via Regina Margherita, sla hier links af en na korte afstand bereikt u de via Galli, met het gemeentehuis en de parochiekerk van de heiligen Abbondio en Felix martelaar. S. Abbondio wordt uitgebeeld in een volks fresco op de driehoekige voorgevel van het portaal. Het kerkje, dat tot de oudste in de regio behoort, stamt uit de 15^e eeuw en werd in de 17^e eeuw gerestaureerd. Men kan zich goed voorstellen dat reizigers die over het Sasso

¹ Verzoeken om toezending per email aan: r.metselaar@comomeerinfo.nl

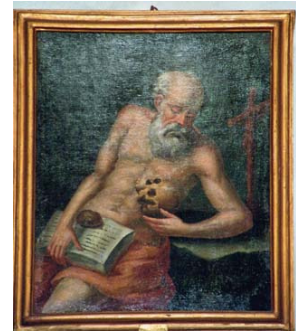
²GPS Coördinaten 46,03881564; 9,25092057

Rancio waren gekomen hier op de knieën zonken om Onze Lieve Heer te bedanken voor de veilige overtocht, dan wel smeekten om zijn bijstand tijdens de tocht in de omgekeerde richting.

Links: fresco van de Madonna met Kind en S. Johannes in de via Battista in Acquaseria

Rechts: schilderij van de heilige Gerolamo in de kerk van S. Abbondio en Felix Martelaar in Acquaseria

De parochiekerk van de heiligen Abbondio en Felix Martelaar in Acquaseria

Ze is gewijd aan twee bisschoppen van Como die veel hebben bijgedragen aan de verspreiding van het christelijk geloof. Ze werd gebouwd tussen 1930 en 1936 en bewaart enkele kunstschaten uit het verleden, waarvan de herkomst onduidelijk is: rechts de *Madonna met kind tussen HH. Abbondio en Domenico, Jozef en Franciscus en de schenker Francesco Mazzoletto*, waarvan we de naam lezen op de onderkant van de troon, samen met het jaartal 1618. De stijl ervan doet denken aan die van Campi en Aurelio Luini. Op een schilderij uit 1893 in de tweede nis links, zien we *S. Gerolamo boetedoend*, in de achtergevel gebrandschilderde ramen met links *S. Abbondio*, rechts *S. Felice* en in het centrale ronde venster *Het avondmaal in Emmaus*, daterend uit 1971. In het priesterschap staat een altaar uit eind 1700, dat afkomstig is uit villa Cortese in Legnano.

Verderop splitst de via Regina Margherita en gaat u links omhoog naar de buurtschappen Pezzo en Marledo. Echter, als u de auto bij de via Mulino Vecchio heeft geparkeerd, en u wilt naar Pezzo, dan is het handiger om van de parkeerplaats de via Ligussa omhoog te nemen. Links loopt het riviertje de Acquaseria, dat in de 19^e eeuw nog werd gebruikt voor de aandrijving van de molens. Hiervan is echter vrijwel niets terug te vinden.

De via Ligussa loopt door naar Pezzo.

Wanneer we vanuit Acquaseria over de provinciale weg iets verder doorrijden dan bereiken we S. Maria, herkenbaar aan de aan deze heilige gewijde parochiekerk.

Santa Maria

Het dorp heeft twee bezienswaardigheden: de al genoemde parochiekerk (de foto op pag. 2 toont de kerk gezien vanuit Rezzonico) en de ruïnes van een Romeins fort.

De parochiekerk van Santa Maria **

Ze werd tussen 1464 en 1474 gebouwd voor de Dominicanen, maar de toren verraadt romaanse trekken. De kerk werd gebouwd op de plaats van een eerdere kerk gewijd aan de Maagd Maria, welke op zijn beurt gebouwd werd op de ruïnes van een Romeinse tempel. Naast de kerk stond het klooster, thans parochiehuis. Hier is nog een lunet in het portico met een laat-renaissance fresco van *Sint Domenicus boetedoend*.

Aan de voorzijde is een mooi portaal in wit Musso marmer uit circa 1520-'30 dat invloed verraadt van Rodari, de kunstenaar van de Dom van Como; uit dezelfde tijd dateert het haut-reliëf in Musso marmer van de *Madonna met Kind* op de hoekpilaster links.

De kerk heeft een vierkante apsis en een enkel breed schip waarboven een koepelgewelf maat fraaie cassettes. Aan de zijkant zijn er tien kapellen. Het interieur is zeer rijk gedecoreerd, waarbij we verschillende fasen kunnen onderscheiden: de eerste fase zien we in de fresco's* van Sigismondo De Magistris uit 1541 in de eerste kapel rechts, met de *Madonna van Barmhartigheid tussen de heiligen Thomas en Petrus Martelaar* tegen de achterwand en de *Profeten Joël en Jesaja* aan de zijkanten. De decoraties van de triomfboog van het priesterkoor met de *Hemelvaart van de Maagd* zijn ook uit de school van de Magistris.

Uit 1579 dateren de decoraties in de tweede, derde en vierde kapel rechts, met fresco's van Dominicaanse *Heiligen* en met een doek in de derde kapel van de Genuees Agostino Calvi, dat de *Hemelvaart van de Maagd Maria tussen de heiligen Sebastiaan en Rocco* uitbeeldt.

De *Kruisiging* uit 1580 in de eerste kapel links is uit de school van Aurelio Luini, wiens invloed ook duidelijk is in het doek op het hoofdaltaar met de *Hemelvaart van de Maagd**, met de handtekening van Giovanni Pietro Gnocchi uit 1578 en recent gerestaureerd.

Het priesterkoor toont een interessante frescocyclus met de *Geschiedenis van de Maagd***, ook recent gerestaureerd en in 1595 geschilderd door Michelangelo Carminati. Deze schilder heeft een belangrijke rol gespeeld bij de verspreiding van de maniëristische schilderijstijl van de Milanezen Carlo Urbino en de Campi. Hij maakte ook andere fresco's in de vijfde kapel links, op rechter pilaster en op de triomfboog, gedeeltelijk bedekt door een barok orgel. Tegen de achterwand van de vijfde kapel rechts zien we een afbeelding van *Mozes die water uit de rots slaat* in de eerste kapel rechts van de zelfde schilder.

17^e eeuwse decoraties vinden we in de resterende kapellen, waarbij de vierde links gewijd is aan Sint Antonius Abt, met stucwerk en fresco's, waarbij de schilderijen onder de boog waarschijnlijk van Isodoro Bianchi zijn. In deze kapel en die er tegenover zijn de onderstukken van de altaren in gips van eind 1700 van belang.

Tenslotte merken we nog het witmarmer doopvont uit 1551 op, links naast de ingang, met reliëfs, die de strijd tussen het leven en de dood uitbeelden, en het laat-renaissance tabernakel met de *Pietà*, gebouwd tegen de linkerwand van het priesterschap.

Interieur van de Santa. Mariakerk

Muur van het Romeinse fort in S. Maria

Romeins fort*

Aan de straatweg, rechts van de kerk zien we een indrukwekkende, zes meter hoge muur. Deze is van een laat-Romeinse fort, dat oorspronkelijk ook de kerk en het plein omvatte. Het dateert uit de 5^e- 6^e eeuw en is gebouwd in opdracht van Teodorico (454-

526), koning van de oost-Goten. Het had een rechthoekige vorm met een oppervlak van ca 1950 m², waarvan nu nog drie muren staan met een dikte van ca 1,8 m en opgebouwd uit onregelmatige stenen. De noord- en west-muren hebben twee vensters en een ingang met boog van ca 2 m hoog, en diverse schietgaten op onderlinge afstand van 4 m. De verdwenen zuidmuur zal vlak bij de kerk hebben gelegen, wellicht zelfs er onder zoals blijkt uit opgravingen uit 1972 en '84.

Het fort lag op een strategische plaats bij de Via Regina en het meer en controleerde daarmee zowel het verkeer over land als over het water. Volgens enkele geschiedschrijvers lag op deze plaats het garnizoen voor de vloot op het meer onder de *praefectus classis comensis*, admiraal en gouverneur van de stad Como ten tijde van de keizers Arcadius en Onorius (vanaf 395 n.C.)

Rezzonico

Ruim een kilometer verder noordelijk ligt het dorp Rezzonico (dialect Rescionegh), op een rotspunt die uitsteekt in het meer. Na het passeren van het bord dat het buurtschap Molvedo aanduidt, passeert u de aan de linkerkant liggende Villa Camilla. Helaas is het hek meestal gesloten, waardoor u er weinig van kunt zien. Het meer was in de 19^e eeuw zeer geliefd vanwege de schoonheid en het klimaat. Vele rijke Milanese families verlieten in de zomer de hete stad en reisden per trein, paard en wagen en boot naar hun buitenverblijf aan de oever van het meer. Villa Camilla is hiervan een voorbeeld. Ze werd in de 2^e helft van de 19^e eeuw gebouwd als zomerverblijf voor de markies van Rozzano. De familie is nog steeds eigenaar van de villa. U kunt er tegenwoordig kamers huren als vakantieverblijf.

Villa Camilla

Na Molvedo volgt het buurtschap Lancio, waar in de antica via Regina naast het riviertje een kapel staat met de resten van een oud en beschadigd fresco. Ook is er langs de weg een fresco met de kruisafname.

Na Lancio volgt het bijzonder aardige dorp Rezzonico. In het dorp kunt u de auto niet gebruiken – er zijn twee mogelijkheden: u kunt aan de zuidkant, vóór de tunnel rechtsaf slaan en daar parkeren, of door de tunnel rijden en daarna rechtsaf slaan, waar een wat grotere parkeermogelijkheid is.

Aan de zuidkant van de tunnel ligt boven de tunnelingang de ruïne van een verdedigingstoren uit de Romeinse tijd. Ze staat bekend onder de naam 'castelasc', en is in de legende verbonden met een ongere Spaanse kasteelheer³.

Aan de noordkant van het dorp zien we de gekanteelde muur van het 14^e eeuwse kasteel van de adellijke familie Della Torre. Het gebouw heeft ook een toren met kantelen en vensters met

³ Zie R. Metselaar, Mythen en sagen rond het Comomeer, 2e druk, 2008

spitsbogen. Het staat waarschijnlijk op de plaats van een eerder kasteel van de zelfde familie. Het is nu in gebruik als privé woning. De hoofdingang heeft een portaal met spitsboog, en is verfraaid met blokken van wit marmer en ze geeft toegang tot een binnenplein. Hier tegenaan ligt het kerkje van de Re Magi (de Drie Koningen), oorspronkelijk kapel van de Della Torre en gerestaureerd in de 17e eeuw.

Links: kasteel van de La Torre

Midden: beeld van S. Antonius van Padua in het kerkje van de Drie Koningen

Rechts: detail van de engel boven het beeld

Het dorp heeft een serie steil naar het meer aflopende straatjes met daar overheen bogen en vaak afbeeldingen van araldische wapens. Langs het kasteel en de kapel loopt de via Al Castello omlaag; vrijwel beneden (u kunt het meer al zien) kruist u een dwarsstraat. Als u deze een klein stukje naar links volgt, ziet u op een huis aan de rechterkant het wapenschild van de familie De La Torre. Loop terug naar het kruispunt en dan omlaag naar het meer en geniet van het pittoreske plaatje en het uitzicht over het meer. U kunt de oever geheel volgen tot u aan het eind weer omhoog kan. U bent dan een huis gepasseerd met een toren. Als u een klein stukje omhoog loopt komt u weer op de straat die evenwijdig aan het meer loopt. Loop deze een klein stukje in dan ziet u rechts, op nummer 17, de voorzijde van het huis met de toren: het casa Torre Weimar, met een fraaie deur bekroond door een wapenschild.

Als u aan de zuidkant van het dorp blijft en omhoog loopt, dan bereikt u de hoofdstraat van het dorp, die uitkomt op het punt waar de provinciale weg de tunnel ingaat. Een paar honderd meter eerder kunt u een pad omhoog inslaan dat naar de kasteelruïne leidt.

Casa Torre Weimar

De oever van het meer in Rezzonico

Het Castelasc

De kasteelruïne Castellaccio

Aan de zuidzijde van het dorp, waar de huizen beginnen vindt u bij Bij Casa Sara een pad dat omhoog loopt in zuidelijke richting; dit leidt langs de kasteelruïne Castellaccio over de oude Via Regina, langs een kapel links met fresco, en eindigt even voor bij hotel Sole op de provinciale weg in het buurtschap Lancio.

De familie della Torre

De Della Torre's waren een zeer oude familie in het gebied van Como. Stamvader was Martino, die in 1147 deelnam aan de kruistocht onder Lodewijk VII. Hij viel in handen van de Turken die hem doodden omdat hij het christelijk geloof niet wilde afzweren.

De familie van de Della Torre di Rezzonico had wegens bewezen diensten van Filippo Maria Visconti behalve het recht op een fortificatie ook vrijstelling van belastingen verkregen. De Della Torre behoorden in 1465 tot de ondertekenaars van een petitie aan hertog Francesco Sforza waarin ze hem toestemming vroegen om op hun kosten de weg over de San Joriopas te verbeteren in ruil voor het recht op vrije doorgang voor hen zelf en het recht belasting te mogen heffen op doorgang van andere reizigers.

In 1640 stierf de tak in Como uit, maar er bleven della Torre in Venetië en Rome. Van 1758-1769 was Carlo Della Torre di Rezzonico (uit de Venetiaanse tak van de familie) paus Clemens XIII. Er is ook een 17^e eeuwse palazzo van de Della Torre in het gehucht Mastena, boven Rezzonico. Ook hier vinden we een wapen, met een R van Rezzonico.

Wapschild van de familie Della Torre

Op het wapenschild van de familie staat een afbeelding van een kasteel met daarboven de Koninklijke adelaar. Deze mochten ze voeren wegens de titel 'baroni liberi del sacro romano impero' die de Della Torre in 1665 kregen van Leopold I. Rond de afbeelding staan de letters I, O, P en T, afkorting van Giovanni Pietro della Torre.

Het kerkje van de Drie Koningen

Nadat keizer Frederik Barbarossa in 1162 Milaan had verwoest, nam hij de buitgemaakte relikwieën mee naar de Dom van Keulen. Op de terugweg bivakkeerde het leger in Rezzonico en bleven de relikwieën enige tijd in de kapel van het kasteel. Twee eeuwen later werd de kapel opgedragen aan S. Antonius en kreeg de hier afgebeelde engel een plaats boven het altaar en boven het beeld van *S. Antonius van Padua*. Op het marmeren onderste deel van het altaar staat een afbeelding van de *Aanbidding van de Drie Koningen*. Tegen de linker wand van het kerkje zien we een 17^e eeuwse *Pieta* geschilderd.

De buurtschappen boven S. Maria en Rezzonico

Tegen de hellingen van de monte Bregagno ligt een reeks buurtschappen die vanuit Rezzonico of uit S. Maria zijn te bereiken. Als u bij de kerk van S. Maria omhoog rijdt en linksaf slaat komt u in Mastena, slaat u rechtsaf dan komt u eerst in La Torre, dan Marena, Lucena, en vervolgens Soriano. Na Soriano splitst de weg rechts naar Gallio en links naar S. Martino en Carcente.

U kunt ook vanuit vanaf de parkeerplaats aan de noordkant van Rezzonico de weg omhoog nemen richting Marena (zie kaart). Bij de eerste splitsing kunt u links weer richting La Torre en rechtdoor naar Soriano.

Hieronder volgt een korte beschrijving van enkele van deze buurtschappen.

Mastena

In dit buurtschap vindt u onder een portico een fresco op huis nr. 39 en in het centrum het wapenschild van de Della Torre familie.

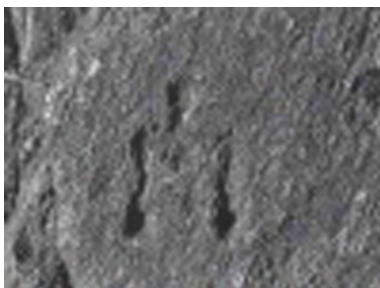
Marena

Op een wand van het palazzo Rava in het buurtschap Roncate is een fresco aanwezig dat echter door langdurige blootstelling aan het weer nodig gerestaureerd moet worden.

Soriano

Rotsgravures in Soriano

Op de grens van Soriano en Crema zijn in de rotsen gravures gevonden uit een periode die loopt van het brons en ijzertijdperk tot aan onze dagen. De grote concentratie duidt er waarschijnlijk op dat hier een plaats voor culturele rituelen was. We vinden ze aan het smalle pad dat van Soriano naar Vezzedo di Crema loopt door de kastanjabossen. De plaats is ook te bereiken vanaf het uitzichtpunt "Saa tajaa", dat tussen Lucena en Gallio ligt (de eerste haarspeldbocht op de hoofdweg).

Gravure op rots 1 bij Soriano

De oudste tekenen van bewoning zijn de uithollingen (coppelle), vaak verbonden door kanaaltjes, die er uit zien alsof ze vloeistoffen moesten opvangen en geleiden. Daarna verschijnen er raadselachtige tekens die op mensen lijken. Vrij zeldzaam zijn de afbeeldingen van een voet, die in andere gebieden in de Alpen

juist zeer frequent voorkomen. Nog later verschijnen er afbeeldingen van een kruis met gelijke armen en een langer onderstuk, duidelijk christelijke symbolen. Soms ook zien we op mensen gelijkende figuren die op een kruis lijken – misschien zijn deze later veranderd in de kruisvorm of juist andersom. Het is bekend dat men met de opkomst van het christendom de tekens van oudere cultus vaak probeerde te verwijderen. Nog later zien we afbeeldingen van letters verschijnen, zowel hoofdletters als kleine letters, dit kunnen afkortingen van woorden of begrippen zijn. Tenslotte zijn er dan nog recente figuren, soms ook gedateerd.

Hoe er te komen: in Soriano passeert u in een bocht naar rechts een indicator die temperatuur, tijd en datum aanwijst, meteen na de bocht vindt u een parkeerplaats. Loop van hier iets verder omhoog tot een bocht naar links (na een groen geschilderd huis). In die bocht ziet u een aanwijzing Alsomajo op de muur – volg dit pad. Een smal en niet onderhouden voetpad leidt naar de rotsgravures, maar de aanwijzingen zijn zeer slecht en er is een grote kans dat u ze niet zult vinden.

Gallio

Woning in Gallio met fresco van de Kroning van de Maagd

Het buurtschap bestaat uit een netwerk van steegjes tussen stenen huizen, die als het ware tegen elkaar aanhangen, met open balkons en buitentrappen. Langs het pad naar het dorp zien we op nr. 10 een muurschildering uit 1840 met *De kroning van de maagd*, van volkse herkomst, en nog iets verder een *Madonna met Kind*. Daarna komen we bij een klein kerkje, gewijd aan S. Lucia, met een granieten voorgevel en een nis met een sterk vervallen, houten beeld van *San Giacomo*. Binnen het kerkje hangt een 17^e eeuwse doek met *De Maagd met Kind en Heiligen*, waaronder Rocco en Sebastiaan. Langs de wanden twee fresco's met *S. Vincenzo en een Vrome* links en de *Madonna van Loreto* uit 1580, rechts.

Carcente

In een oud boerenhuis is hier het museum van ambachten gevestigd met voorwerpen uit het boerenleven, handwerk etc. (Ik heb de tentoonstelling echter niet gezien).

Wandelingen

- Van Mastena loopt een steil pad naar Marledo en dan verder omhoog naar San Martino en het prachtige piazza. Voor de terugweg zijn er twee mogelijkheden: 1) halverwege op een plek die "piocc" wordt genoemd, kunnen we rechtsaf over een kiezelpad naar Pezzo en dan links verder naar Mastena of 2) vanaf San Martino een ander pad naar Lucena en vandaar weer naar Mastena.
- Van Carcente naar Breglia loopt een recent opgeknapt pad dat de vallei tussen San Siro en Menaggio kruist en vandaar naar de er boven gelegen bergweiden
- Van Lancio loopt wat lastig, smal pad naar Karena of wanneer we links afslaan bij de vork bij het riviertje naar La Torre.
- De weg van Santa Maria naar de hoger gelegen gehuchten en eventueel "i monti" (de vroegere weiden) biedt 7 km lang prachtige uitzichten op het meer.
- Zie boven voor de wandeling naar de rotsgravures van Soriano. Op internet vindt u ook een beschrijving van een rondwandeling van ca. 3 uur die loopt van Rezzonico over Roncate, Soriano, Lucana, Gallio, Vezzedo terug naar Rezzonico.